

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

**Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty v ruštině,
češtině a němčině. Typologický pohled.**

**Non-finite Verb Forms as Semipredicates in Russian, Czech and German.
A Typological View.**

Jana Kocková

Vedoucí práce: doc. Dr. phil. Markus Giger

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Slovanská filologie

2016

1 Úvod

Neurčité tvary slovesné zahrnují formy s rozdílnými morfoložickými i syntaktickými charakteristikami, které spojuje schopnost vyjádřit druhou predikaci ve větě. Zkoumání neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů často znesnadňuje jejich rozdílná klasifikace v jednotlivých jazycích (např. verbální adjektiva/příčestí), ale i různé funkce konkrétních tvarů. Okolnost, že se často jedná o tvary s nízkou frekvencí v textu, ztěžovala výzkum před dostupností rozsáhlých jazykových korpusů. Právě možnosti, které dnes poskytují korpusy, byly impulzem pro vytvoření ucelené analýzy ekvivalentů neurčitých tvarů slovesných ruštině, češtině, ruštině, která je předmětem této práce. Zájem o oblast neurčitých tvarů slovesných vychází z kontrastivního typologického hlediska: ruština a čeština jako jazyky příbuzné se vyvíjejí v této oblasti různými směry. Zatímco u češtiny se posilují tendence flexivního typu, v ruštině dochází k odklonu od něj. U němčiny a češtiny jako jazyků v dlouhodobě úzkém kontaktu docházelo k dlouhodobému vzájemnému ovlivňování.

Téma a cíl práce

Práce se zabývá neurčitými tvary slovesnými v ruštině, češtině a němčině, korpusovou analýzou jejich vzájemných ekvivalentů a typologickou charakteristikou, která z provedené analýzy vyplývá. Analýza umožňuje popsat na autentickém materiálu nejfrekventovanější funkce neurčitých tvarů slovesných ve zkoumaných jazycích a doplnit je o kontrastivní hledisko. Byla provedena na základě dat z paralelního korpusu InterCorp verze 2-8 Českého národního korpusu. Synchronní hledisko práce vyplývá z limitů stanovených pro tento paralelní korpus: v hlavní části InterCorpu, v tzv. jádru, jsou texty vydané po roce 1945 a kolekce Syndicate zahrnuje publicistické texty vydané

po roce 1990¹. Získaná data poskytují východisko k typologické charakteristice systému neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích, která je založena na principech tzv. Pražské typologické školy.

Struktura práce

Práce je rozčleněna do šesti základních kapitol. Úvodní část se kromě předmětu a metody práce krátce dotýká i typologického přístupu v popisu a srovnávání jazyků a také neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů. Kromě toho se zaměřuje na metodologické základy korpusové analýzy, především na omezení, která platí pro vyhodnocení korpusových dat.

Jádro práce tvoří čtyři kapitoly věnované postupně jednotlivým tvarům: participiím, přechodníkům, infinitivům a substantivním verbálním tvarům. Každá z těchto kapitol se skládá z teoretické části, která se zaměřuje na charakteristiky a odlišnosti tvarů ve sledovaných jazycích a krátce shrnuje případná specifika pojetí v jednotlivých jazycích. Druhou část těchto kapitol tvoří výsledky samotných analýz jednotlivých tvarů a jejich ekvivalentů ve sledovaných jazycích. Každá z kapitol je zakončena závěrem.

Závěrečná kapitola shrnuje výsledky všech analýz a poskytuje typologickou charakteristiku zkoumaných jazyků z hlediska vyjádření sekundární predikace. Práci doplňuje seznam využitých primárních zdrojů, literatury a seznam použitých zkratk a tabulek.

1 Neznamená to ovšem, že by se v tomto korpusu nevyskytovaly starší texty, jsou zde např. texty napsané dříve, ale vydané po roce 1945, a starší texty citované v textech novějších.

Zvolená metoda

Typologie

Jazykové typologie jsou velmi rozšířeným způsobem zkoumání, popisu a klasifikace jazyků. **Pražská typologie** pracuje s pojmem typologických konstruktů. Tento přístup umožňuje popsat nejen prostředky, které se používají pro vyjádření konkrétní funkce (např. afixy pro slovtvorbu v češtině), ale i kombinaci prostředků různých jazykových typů pro vyjádření jedné funkce (např. plurál v němčině), vzájemnou konkurenci prostředků pro vyjádření jedné funkce (např. konkurence vedlejší věty a neurčitých slovesných tvarů pro vyjádření druhého sdělení) a také převládající synchronní tendence v jazyce (tzv. dominantní typ).

V této práci vycházím ze Skaličkova pojetí pěti základních jazykových typů jako jazykových konstruktů, především tak jak byly definovány v Typu češtiny (Skalička 2004: 475-536) a Vývoji české deklinace (Skalička 2004: 210-249)², a z Popelova chápání opozice gramatických typů a negramatického typu (Popela 1996: 76). V definicích typů vychází Skalička ze vzájemné příznivosti jednotlivých typologických rysů.

Aglutinační jazyky se nevyznačují jasným rozlišováním slovních druhů. Umožňují připojování afixů k různým slovním základům. Afixy jsou monofunkční, což se na syntaktické rovině projevuje nepříznivostí k redundantním funkcím (např. kongruenci). V aglutinačních jazycích se často vyskytuje základní tvar slova bez afixů (Stammform; viz Popela 2006: 18). Skalička uvádí mezi rysy aglutinačního typu i bohaté větné typy, tzv. větná cliché, a časté nominální věty (Skalička 2004: 259), v nichž není vyjádřen predikát určitým tvarem a funkci predikátu zastává jméno (Giger/Vykypěl 2001: 73). V jazycích s dominantním aglutinačním typem se často uplatňují

2 Oproti dřívějším studiím (K maďarské gramatice) jsou zde upřesněny především definice polysyntetického a introflexního typu. V této práci není přihlédnuto k pozdějšímu Skaličkovu zavedení ergativního a aktivního typu (Skalička 2006: 1245n. a 1249n.)

přechodné útvary, jako jsou neurčité tvary slovesné³.

V **izolačních** jazycích jsou slovní druhy diferencované málo nebo vůbec, funkce sémantických prvků je vyjádřena samostatnými gramatickými slovy, v izolačním konstruktu proto není možné ani tvoření přechodných tvarů; určité a neurčité tvary slovesa splývají. Splývá i rozdíl mezi pomocnými slovy – spojky a předložkami. Konektor pojící se s podstatným jménem se může pojit i s druhým slovesem ve větě. Množství funkčních slov a nedostatek kongruence neumožňuje volný pořádek slov. Sgall (Sgall 1995: 65) uvádí, že druhé sdělení je v izolačních jazycích vyjádřeno buď závislou (vloženou) predikací ve vedlejší větě s určitým tvarem slovesa, nebo infinitivy s předložkou. Izolační jazyky nejsou příznivé nominálním dvojčlenným větám a to i přesto, že mají pevný slovosled. K vyjádření predikace využívají samostatného elementu (spony).

Polysyntetický typ se vyznačuje absencí specializovaných gramatických prvků – gramatické významy jsou vyjadřovány pomocí lexikálních jednotek a pořadím těchto jednotek⁴. Elementy užívané jako formální (předložky, spojky) jsou nahrazeny sysémantickými elementy – protiklad autosémantických a sysémantických prvků je tedy slabý. Je zde plně rozvinuta kompozice, která zajišťuje i vyjádření významů vyjadřovaných v jiných typech celými syntagmaty. V reálných jazycích je doplněn prostředky jiných typů.

Introflexivní typ se projevuje změnami uvnitř kmene, v reálných jazycích je většinou doplněn prostředky jiných typů. Diferenciace slovních druhů jsou v introflexivních jazycích méně vyvinuté než ve flexivních jazycích, což je také důvodem širšího využití participií než u flexivního typu (Popela 2006:18).

3 Nepříznivost vedlejším větám dává Popela do souvislosti i se spojkami, tedy izolačními elementy, které zpravidla vedlejší věty uvozují (Popela 1985: 62)

4 K některým odchylkám v definici polysyntetického typu v ranějších a pozdějších Skaličkových dílech viz Vykypěl 2007: 46n.

Korpusová analýza

Problém ekvivalence je základní otázkou kontrastivních jazykových analýz a právě oblast neurčitých tvarů slovesných ukazuje, že může být zavádějící srovnávat pouze formální jazykové kategorie. Důležitou charakteristikou je i frekvence jevů v autentických textech. Paralelní korpusy umožňují získat velký rozsah konkrétních dokladů z autentických textů. Řada lingvistů využívá explicitně nebo implicitně překlady pro konstatování mezijazykových vztahů⁵ (Johansson 2007: 3; Gast/Levshina 2014; Altenberg/Granger 2002). Tito autoři hovoří o tzv. korespondenci (na základě paralelního výskytu dvou výrazů). Johansson popisuje proces kontrastivní analýzy na základě paralelních korpusů jako vytvoření překladového paradigmatu⁶ (Johansson 2007: 23), tj. odpovídajících ekvivalentů v cílovém textu.

Přínos jazykových korpusů spočívá především v rozsahu, různorodosti zdrojů, rychlosti vyhledávání a možnostech srovnání. K datům získaným z korpusů je však třeba přistupovat kriticky a vyvozovat jen takové závěry, které daný materiál vyvozovat umožňuje. Kromě rozsahu a vyváženosti korpusu (viz Biber 1993: 219n.) V současné době je validita studií na základě paralelních korpusů omezena především menším rozsahem paralelních korpusů a omezenou variabilitou textů. Na rozdíl od monolingválních korpusů nebývají paralelní korpusy reprezentativní. Právě důležitost co největšího a nejvariabilnějšího rozsahu korpusu vede především u paralelních korpusových analýz k rozšíření analyzovaných textů o překlady z třetích jazyků. Výchozím předpokladem přitom je, že zarovnané páry vět jsou sémanticky a pragmaticky přibližně ekvivalentní bez ohledu na zdrojový jazyk (viz Gast/Levshina 2014 : 379n., Johansson 2007, Martinková 2014). Zdá se také, že význam překladovosti/nepřekladovosti textu je u řady jazykových jevů stejný nebo

5 V předkorpusovém období využíval překladových textů pro srovnání pořádku slov v angličtině a češtině např. Vilém Mathesius (1975).

6 Překladové paradigma definuje jako: „set of forms in the target text which are found to correspond to particular words or constructions in the source text“ (Johansson 2007: 23).

nižší než vliv druhu textu a např. autorského či překladatelského stylu.⁷ I v případě této práce se přikláníme k přínosu širšího a variabilnějšího zastoupení textů. Pokud by byl výchozí subkorpus omezen na výchozí nepřekladové texty, snížil by se rozsah např. ruského subkorpusu na polovinu (u ostatních subkorpusů je rozsah originálních textů větší) a omezil se převážně na beletristické texty⁸. Rozšířením výchozího korpusu o texty přeložené z jiných jazyků se zvýšil nejen celkový rozsah korpusu, ale i jeho variabilita.⁹ I přesto je nutné počítat s určitým omezením platnosti analýz plynoucím z omezeného počtu textů, tedy autorů a překladatelů¹⁰.

Analýzy, které jsou součástí této práce, odrážejí situaci současného jazyka v nespontánních¹¹ psaných textech. Platnost analýz je omezena především nízkou variabilitou textů a rozsahem korpusu, obojí ovšem ve srovnatelném nebo vyšší rozsahu než analýzy předkorpusových období (např. Dvořák 1983, Svoboda 1962). Jedná se přitom o srovnání originálního textu s překladem, případně o srovnání dvou překladů jednoho zdrojového textu.

Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty

Neurčité tvary slovesné jsou v mnoha ohledech heterogenní skupinou, která zahrnuje slovesné tvary, jejichž obvyklou funkcí není vyjádření primárního predikátu. Tyto tvary nevyjadřují některé predikativní slovesné kategorie, především osobu, a ztrácejí i jiné verbální vlastnosti. Heterogenost této skupiny se projevuje nejen v tom, že různé tvary vyjadřují či nevyjadřují různé slovesné vlastnosti, ale liší se navzájem i různou mírou restriktce tvoření, svými syntaktickými funkcemi i možnostmi vyjádřit některé vlastnosti jmenné.¹²

7 Viz také Chlumská 2015, Martinková 2014: 279.

8 InterCorp zahrnuje v omezené míře i odborné texty. Mezi tzv. kolekcemi je v současné době přístupná také databáze filmových titulků Open Subtitles, která byla ovšem pro tuto analýzu prakticky nevyužitelná. Jedná se většinou o velmi volné ekvivalenty, jejichž význam často vyplývá z vizuálního kontextu.

9 Většina publicistických textů pochází z korpusu Syndicate, který není anotován podle jazyka výchozího textu (převážně se však jedná o anglické originály).

10 Např. v analýze českých tvarů bylo možné pozorovat vysoké zastoupení dokladů z Osudů dobrého vojáka Švejka, vyšší zastoupení mají i díla Milana Kundery.

11 Podoba textů a tedy i jednotlivých jazykových jevů není určována pouze volbou autora, ale je přímo i nepřímou korigována i jinými autoritami.

12 S pojmem neurčité tvary slovesné se částečně překrývá pojem *converb* (viz definice Nedjakov 1995:

Mezi neurčité tvary slovesné jsou v ruské tradici řazeny přechodníky, příčestí a infinitivy; dějové substantivum na *-ние* není řazeno mezi slovesné tvary. Tím se ruština liší od češtiny, která kromě přechodníků, tzv. verbálních adjektiv a infinitivů řadí mezi slovesné tvary i verbální substantiva. V němčině do této kategorie spadají participia, infinitivy a substantivizované infinitivy.

Tyto tvary mohou plnit ve větě funkci tzv. druhé¹³ predikace, která nemá větotvornou funkci. Susanne Hackmack (Hackmack 2000: 8n.) uvádí tyto vlastnosti sekundární predikace: není vyjádřena samostatnou větou; je do určité míry závislá na první predikaci; ve větě predikáty často sdílejí jeden argument (logický subjekt druhého predikátu). Neurčité tvary slovesné mohou¹⁴ vytvářet druhé predikativní jádro ve větě a vytvářet přechodné, polovětné struktury. Sekundárně-predikativní konstrukce bývají také chápány jako kondenzáty větné struktury¹⁵, které mohou být plnou predikací nahrazeny (Jelínek 1966, Hrabě 1964). Důležitou roli u těchto konstrukcí hraje kontext, který „implikuje informační data, která kondenzátor nemůže explicitně vyjádřit“ (Jelínek 1966: 392). V ruštině je „полупредикация“¹⁶ většinou spojována s nesplývavým spojením (обособление); věty s druhou predikací jsou tradičně chápány jako jednoduché věty rozšířené o další konstrukci.

V této práci vycházím z pojetí sekundární predikace, jak byla rozpracována v české tradici (Hrabě 1964; Marková 1967, 1981; Jelínek 1966)¹⁷. Druhá predikace je implicitní predikační syntagma začleněné do nadřazené propozice (Marková 1981: 66). Na rozdíl od ruské tradice není nesplývavé připojení konstrukce chápáno jako rozhodující kritérium¹⁸. Marková i Hrabě

97; Weiss 1995: 241n.; Haspelmath 1995: 3)

13 Také druhotná, polopredikativní, polovětná, implicitní, sekundární predikace (ESČ: 228).

14 Neurčité tvary slovesné vyjadřují i primární predikaci, např. nejčastější funkcí infinitivu ve sledovaných jazycích je primární predikace ve spojení s modálními nebo auxiliárními slovesy, stejně tak fungují jako primární predikát v samostatných infinitivních větách.

15 Jelínek používá termín syntaktický kondenzát, modifikuje tak Vachkův termín komplexní kondenzace.

16 Ruský termín полупредикативные конструкции a český termín polopredikace/sekundární predikace se někdy překládá do angličtiny termínem semipredicative constructions (Uličný 1972, Saurbayev/Tekzhanov/Amrenov/Ergaliey 2013).

17 Jejich pojetí navazuje na Mathesiovu „polovětnou vazbu“ (Mathesius 1966: 13n.).

18 Marková upozorňuje především na to, že u psaného jazyka jde o vlastnost vázanou kodifikací.

zdůrazňují, že konstrukce zahrnované pod termín polopredikace tvoří škálu mezi plnou predikací a depredikací a predikaci vyjadřují různě výrazně. Marková shrnuje tyto znaky polopredikativní konstrukce (Marková 1967: 249):

- zachovávají si systémový vztah k větné predikaci (nechápe tedy polovětné konstrukce jako výsledek transformace);
- jsou funkčně synonymní s větou;
- zachovávají významový obsah větné predikaci;
- implikují vztah k subjektu;
- zachovávají si některé slovesné znaky, především valenci a některé morfologické kategorie;
- mohou se pojit nesplývavě.

Na rozdíl od Markové nejsou v této práci vyloučeny konstrukce nerozvité, sama Marková toto kritérium ostatně relativizuje (Marková 1967: 251).

2 Příčestí

System příčestí¹⁹ a participií se ve sledovaných jazycích liší. Pozice příčestí se ukázala významná především pro ruštinu, kde prepozitivním tvarům odpovídala v češtině i němčině participia, a postpozitivním, tedy rozvitým tvarům, určitý tvar slovesný. Výjimkou byla prepozitivní ruská příčestí minulé činná, kterým v němčině i češtině odpovídala určitý tvar slovesný. Naopak to ovšem neplatilo. Mezi ekvivalenty všech českých příčestí převládala v ruštině opět příčestí a nebyl zde proto výraznější rozdíl mezi ekvivalenty prepozitivních a postpozitivních příčestí. Potvrdila se také nízká frekvence českých příčestí minulých činných na *-vší* (jediný výskyt mezi ekvivalenty) i na *-lý* (dva výskyty). Českým příčestím minulým činným na *-lý* odpovídala v ruštině příčestí na *-(e)uuuŭ*, nebyla však jednoznačně převládajícím ekvivalentem: v prepozici se vyskytovala kromě těchto příčestí i adjektiva (tři z nich byla adjektiva na *-lyŭ*) a v postpozici příčestí minulé trpná. Německá participia se převážně vyskytovala v atributivní funkci, adverbialní participiální obraty se častěji vyskytovaly u participia I. Těmto konstrukcím v ruštině často odpovídaly konstrukce s přechodníkem přítomným. Mezi ekvivalenty německých participií nepřevládala určitý tvar slovesný u žádného z tvarů. Častěji se vyskytoval pouze u ekvivalentů rozvitých participií II v češtině (spolu s příčestím trpným dokonavého vidu).

Při srovnání nejčastějších ekvivalentů vyplývá i určitá vzájemná ekvivalence:

1. Ruské a české příčestí přítomné činné a německé participium I:

Nejčastějším ekvivalentem ruského příčestí přítomného činného bylo české příčestí přítomné činné a platí to i naopak, tedy nejčastějším ekvivalentem českého příčestí přítomného činného byla ruská příčestí přítomná činná. Pro němčinu platí podobně: nejčastějším ekvivalentem participií I v češtině i ruštině

¹⁹ V této práci se pod pojmem příčestí rozumí ruská příčestí a česká verbální adjektiva na *-cí*, *-vší*, *-ný/-tý* a *-lý*.

je příčestí přítomné činné a naopak nejčastějším ekvivalentem ruských a českých prepozitivních příčestí přítomných činných je participium I, srov.:

*... kehrte er als **treibende und einigende** Kraft zurück.*

*... se... navrátíl jako **oživující a sjednocující** síla.*

*Он вновь стал **оживляющей и объединяющей** силой...*

2. Ruské příčestí minulé trpné, české příčestí trpné dokonavého vidu a participium II:

Nejčastějším ekvivalentem ruských příčestí minulých trpných bylo české příčestí trpné dokonavého vidu německé participium II, nejčastějším ekvivalentem českého příčestí trpného dokonavého vidu bylo příčestí minulé trpné v ruštině a participium II v němčině a obdobně i německé participium II mělo nejčastější ekvivalent v obou uvedených příčestí, srov.:

*...мы живем в условиях экономики, **объединенной** в общую сеть, охватывающую весь мир.*

*...žijete v globálně **propojené** ekonomice.*

*...dass wir in einer global **vernetzten** Wirtschaft leben.*

3. S menší četností platila i vzájemná ekvivalence prepozitivního ruského příčestí přítomného trpného, českého příčestí trpného nedokonavého vidu a německého participia II.:

*...присоединение **населяемых** ими территорий к их родным странам.*

*...připojit jimi **obývaná** území k jejich „mateřským“ státům.*

*...die von ihnen **bewohnten** Gebiete wieder an ihre „Mutterländer“ anzuschließen.*

3 Přechodníky

Analýza ekvivalentů dokládá významný rozdíl mezi češtinou a němčinou na jedné straně a ruštinou na straně druhé. Zatímco ruským přechodníkům odpovídají české a německé určité tvary slovesné, v ruštině mezi ekvivalenty německých i českých přechodníků převládají přechodníky. Mezi ekvivalenty českých přechodníků v ruštině výrazně převládaly právě přechodníky a to v míře (65 % a 80 %), kterou nenajdeme ani u příčestí (kde ruská příčestí odpovídala českým ve 30–40 %). Naopak ruským přechodníkům v češtině a němčině odpovídal určitý tvar slovesný v o něco menším rozsahu (v češtině 59 % a 70 %, v němčině 65 % a 71 %). České a německé ekvivalenty ruských přechodníků se shodovaly i v jiných rysech – mezi větami vedlejšími převládala věta časová; časté byly v obou jazycích věty vztažné a podmínkové.

V češtině se mezi ekvivalenty ruských přechodníků uplatňují ve větší míře i verbální substantiva. Mezi ekvivalenty českých přechodníků v němčině opět převládal určitý tvar slovesný ve větě hlavní nebo vedlejší. Významnou změnou bylo vysoké zastoupení německého participia I, které bylo mezi ekvivalenty českých přechodníků přítomných zastoupeno ve 30 % případů. Participia I se ve vyšší míře vyskytovala i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých. Důvodem nižšího zastoupení německých participií mezi ekvivalenty ruských přechodníků a naopak vyššího zastoupení u ekvivalentů českých příčestí může být také omezený počet textů, ve kterých se české přechodníky vyskytují.²⁰

²⁰ Ze 30 výskytů českého přechodníku přít. bylo 11 z knihy *Osudy Dobrého vojáka Švejka*, 3 v *Kunderově Žertu*, 2 v *Otčenáškově Romeo, Julie a tma*. Vyskytoval se i v překladech z třetího jazyka (Kipling, Eco, Rowlingová).

4 Slovesná substantiva

Analýzy se týkaly ekvivalentů českých verbálních substantiv a německých substantivizovaných infinitivů. Zajímavé výsledky se ukázaly především ve vztahu k ruským dějovým substantivům na *-hue/-mue*. Vysoká ekvivalentnost ruských a českých substantiv na *-ní/-tí* a *-hue/-mue* přinejmenším ukazuje, že se vyskytují v podobných kontextech. To platí i pro jejich téměř shodné zastoupení mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů (31 % v ruštině, resp. 33 % v češtině). U 15 % všech dokladů substantivizovaného infinitivu se české a ruské ekvivalenty shodovaly, tj. ekvivalentem bylo v češtině verbální substantivum a v ruštině dějové substantivum na *-hue*. Ruská substantiva na *-hue* mají stále poměrně silný verbální charakter a specifické postavení v rámci dějových substantiv. Zatímco v ruštině pozorujeme oslabování slovesných kategorií u substantiv na *-hue*, v češtině se naopak vyjádření verbálních kategorií rozšiřuje o možnost spojení s postfixem *se/si*.

Německý substantivizovaný infinitiv byl ekvivalentem českých verbálních substantiv jen v omezené míře. Nejčastějším ekvivalentem byla německá dějová substantiva na *-ung*. Substantiva na *-ung* mají v rámci německých DS specifické postavení, zachovávají si dějový význam, tvoří se s malými restrikcemi a také prediktabilně transformují valenční rámec slovesa. Substantivizovaný infinitiv má na rozdíl od českých verbálních substantiv některá obligatorní doplnění. Naopak to ovšem neplatilo, protože německým substantivizovaným infinitivům odpovídala nejčastěji česká verbální substantiva. To může ukazovat na vyšší frekvenci českých verbálních substantiv a jejich širší možnosti využití.

5 Infinitivy

Ekvivalenty se pro všechny tři jazyky rámcově shodovaly: nejčastějším ekvivalentem byl vždy infinitiv. Nejvyšší zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty má němčina, potvrzují se tak její široké systémové možnosti jak pro infinitiv závislý na slovese, tak pro závislé infinitivní věty. O něco nižší zastoupení měl infinitiv mezi ekvivalenty v ruštině, vyplývalo to především z vysoké frekvence dějových substantiv na *-ние*. Na rozdíl od češtiny však má ruština k dispozici závislé infinitivní věty. Účinkové a účelové konstrukce s *им/чтобы* v němčině a ruštině si ve velké míře odpovídaly. Nízké zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty v češtině není překvapující a je způsobeno malými možnostmi využití především závislých infinitivních vět v češtině. V češtině měla naopak mezi sledovanými jazyky nejvyšší zastoupení vedlejší věta, vysoké zastoupení měla i verbální substantiva. Naopak velmi zajímavým je využití dějových substantiv na *-ние* v ruštině, která byla velmi frekventovaná jak pro ekvivalenty českých (17,5 %), tak i německých (16 %) infinitivů. Četnost ruských substantiv na *-ние* mezi ekvivalenty německých infinitivů překročila výrazně i četnost českých verbálních substantiv²¹.

21 DS na *-ние* se ve vyšší míře objevila i mezi substantivy, na nichž závisel infinitiv.

6 Závěr

Tato práce ukazuje neurčité tvary slovesné jako prostředky vyjádření druhého sdělení v ruštině, češtině a němčině. Provedené analýzy umožňují porovnat nejen možnosti jejich využití, ale nepřímo ukazují také jejich četnost a konkurující konstrukce. Metodou srovnání byla manuální analýza na základě dat z paralelního korpusu InterCorp zaměřená na ekvivalenty jednotlivých neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích. Z důvodu omezeného rozsahu německých a především ruských textů v tomto korpusu byly do analýzy zahrnuty i překlady ze „třetích“ jazyků. Díky manuální analýze bylo možné z analýzy vyloučit homonymní (např. adjektivizované) nebo chybně označované tvary a především porovnat způsoby řešení v jednotlivých jazycích. Manuální analýza také umožnila popsat nejen gramatické, ale i negramatické prostředky (kompozici), kterých jazyky využívají, případně výskyt tzv. nulového analogon. Analýzy zahrnovaly přechodníky, příčestí a infinitivy v ruštině; přechodníky, příčestí (tzv. verbální adjektiva), infinitivy a verbální substantiva v češtině a participia, infinitivy a substantivizované infinitivy v němčině.

Analýza ukázala nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která jsou využívána ve vyšší míře. Volba konkurujících prostředků závisí na řadě faktorů, analýzy ekvivalentů ale ukazují celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Omezení platnosti této analýzy plynou především ze zaměření pouze na psanou formu jazyka, z omezeného počtu textů zahrnutých do korpusu a nízké variability těchto textů, mezi nimiž byly především beletristické a žurnalistické texty. Nicméně i starší analýzy (především Dvořák 1983, Svoboda 1962) se opírají především o beletrii a zahrnují omezený okruh autorů. Z ekvivalentů, které byly popsány výše, vyplývá nepřímo různá **frekvence** užití jednotlivých tvarů a na jejich základě lze vyvodit i určitá **typologická** pozorování.

Frekvence neurčitých tvarů slovesných je obecně velmi vysoká jak v ruštině, tak v němčině. **Ruština** má nejširší možnosti užití participií – ruská participia převládala mezi ekvivalenty jak českých, tak německých participií. Ruská participia byla ekvivalentem i pro rozvitá česká participia, tedy tam, kde v němčině odpovídal určitý tvar slovesný. Na rozdíl od češtiny nemá ruština příčestí na *-льи́*, která se v ruštině jako třída adjektivizovala, jednotlivé tvary těchto adjektiv se však objevily jako ekvivalenty českých participií na *-l²²*.

V ruštině jsou přechodníky ve srovnání s češtinou frekventovaným prostředkem, mezi ekvivalenty českých přechodníků se vyskytovaly ve velmi vysoké míře. Ruské přechodníky byly také ekvivalentem německých adverbálních konstrukcí s participii I.

Vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty ruská dějová substantiva *-ние*, která nejsou v ruštině řazena mezi slovesné tvary. Jak však ukázala analýza, minimálně některá substantiva na *-ние* si zachovala verbální potenciál: vyskytovala se ve vysoké míře mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv i německých substantivizovaných infinitivů, byla druhým nejčastějším ekvivalentem německých infinitivů a v menší míře se objevila i mezi ekvivalenty německých participií I. I když je u dějových substantiv na *-ние* popsán ústup verbálních významů (především vidového), stále mají možnost vyjádřit slovesný děj a fungovat jako ekvivalent českých a německých neurčitých tvarů slovesných. Je také možné, že je tato třída heterogenní: existuje určitý omezený počet vysoce frekventovaných tvarů, které mají silný verbální potenciál, ale jako celek dějová substantiva na *-ние* verbální vlastnosti ztrácejí. Pro doplnění celkového obrazu by byla zajímavá analýza ekvivalentů DS na *-ние*, která však sahá nad rámec této práce. Mezi ekvivalenty jim konkurovala DS s nulovým sufixem, naopak poměrně nízké zastoupení měla DS na *-ка*, přestože ve slovníku jsou tato DS druhá nejčastější (Müncho 1995: 111).

22 Mezi ekvivalenty se ruská adjektiva na *-льи́* a česká příčestí na *-lý*.

Ukázaly se také široké možnosti využití ruského infinitivu, avšak jeho frekvence mezi ekvivalenty byla o něco nižší než frekvence německých infinitivů (konkurenčním tvarem byla právě dějová substantiva na *-ние*). Ruština má především mnoho větných struktur, kde se infinitiv vyskytuje v roli primárního predikátu, často s dativním subjektem a potenciálně s modální modifikací pomocí samostatné částice *бы*. V těchto případech jde o využití nekongruující predikace. Na rozdíl od češtiny jsou zde i široké možnosti užití závislého infinitivu a závislých infinitivních konstrukcí. Ruské infinitivní věty s *чтобы* odpovídaly ve velké míře německým infinitivním konstrukcím s *um*.

V češtině můžeme pozorovat obecně silnou tendenci vyjádřit druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného ve větné konstrukci. Určité tvary slovesné převládaly mezi ekvivalenty ruských přechodníků, postpozitivních ruských participií, vysoké zastoupení měly i mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů a ruských i německých infinitivů. Z neurčitých tvarů slovesných se aktivně používají přičestí přítomná činná, přičestí trpná a verbální substantiva (infinitiv se vyskytuje převážně v rámci složeného predikátu). Jedná se o tvary, které svou formou zcela zapadají do stávajících slovnědruhových paradigmat češtiny (adjektiv a substantiv), umožňují vyjádřit všechny běžné flexivní kategorie substantiva a adjektiva a nemají ani výraznější syntaktická specifika.

Vysoká shoda byla mezi českými přičestí minulá na *-lý* a německými participii II od intransitivních sloves (typu *uprchlé ženy/ die geflüchteten Frauen; vyhublá tvář/ ausgemergeltes Gesicht*). V ruštině se adjektiva na *-л* mezi ekvivalenty objevila okrajově, českým přičestími minulými na *-lý* nejčastěji odpovídala ruská přičestí minulá činná a adjektiva. Přičestí minulé na *-lý* se ovšem mezi ekvivalenty objevilo pouze ve třech případech (jako ekvivalent ruského přičestí minulého trpného, minulého činného a německého participia II). Vysoká shoda byla mezi nerozvitými českými přičestími trpnými dokonavého vidu a ruskými přičestími minulými trpnými; u rozvitějších

konstrukcí čeština volila častěji vedlejší větu. Příčestí přítomná činná a příčestí trpná jsou v češtině nepříznakové a mají vysoké zastoupení v různých druzích textů. Nízká frekvence příčestí minulých činných mezi ekvivalenty je pravděpodobně ovlivněna i texty zařazenými do korpusu²³. Užívání příčestí minulých činných je také spojeno s individuálním stylem (Izotov 1993: 23, Giger 2010: 19).

Na rozdíl od ruských dějových substantiv na *-hue* česká verbální substantiva svůj verbální charakter neztrácejí, ale naopak posilují (užitím zvrátneho *se/si* jako postfixu). Česká verbální substantiva se vyskytovala mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů, v nižší míře i mezi ekvivalenty ruských přechodníků, německých i ruských infinitivů a okrajově mezi ekvivalenty německých participií.

Ve srovnání s ostatními sledovanými jazyky měl mezi ekvivalenty nízké zastoupení český infinitiv, který má omezené možnosti užití jako sekundární predikát. Infinitiv se omezeně objevil také mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů.

Užití přechodníků v češtině je dlouhodobě příznakové a často souvisí s autorským stylem. Využívají se především ustrnulé tvary (*nemluvě, nevyjímaje, nehledě*). Český přechodník minulý se nevyskytl mezi ekvivalenty ani v jediném případě, v omezené míře se objevily přechodníky přítomné, často se jednalo o absolutní přechodníky.

Němčina měla mezi ekvivalenty nižší zastoupení neurčitých tvarů slovesných než ruština. Vyšší frekvenci měly pouze německé infinitivy. Německá participia se nejčastěji využívají v atributivní funkci. Německá participia byla také nejčastějším ekvivalentem českých a ruských prepozitivních příčestí. V ostatních případech mezi ekvivalenty českých i ruských přechodníků a postpozitivních rozvitých příčestí dominovaly v němčině určité tvary slovesné. Určitý tvar slovesný měl také vyšší zastoupení

²³ Nevyskytovaly se zde např. texty sportovního zpravodajství, kde se PMČ, zdá se, užívají aktivněji a jako neutrální prostředek (nearchaický, popř. neironický) (viz Giger 2010: 19).

mezi ekvivalenty ruských a českých infinitivů. Německé participium I převládalo také mezi ekvivalenty českých přechodníků přítomných a vyšší zastoupení mělo i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých.

Zajímavé je nízké zastoupení německých substantivizovaných infinitivů mezi ekvivalenty: v nižší míře se objevily pouze mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv a okrajově mezi ekvivalenty participií. Jejich nižší frekvence ve srovnání s českými verbálními substantivy i ruskými dějovými substantivy na *-hue* může být způsobena obligatorností některých valenčních doplnění substantivizovaného infinitivu. Naopak vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty německá dějová substantiva, především tvary na *-ung*, která byla nejčastějším ekvivalentem českých verbálních substantiv. V omezené míře se vyskytovala i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých a ruských přechodníků dokonavého vidu, okrajově mezi ekvivalenty ruských i českých příčestí. Německá dějová substantiva na *-ung* mají prediktabilně transformovatelný valenční rámec slovesa, na rozdíl od substantivizovaných infinitivů jsou však jejich doplnění fakultativní.

Velmi produktivním prostředkem byla v němčině kompozice, která se v různě vysoké míře projevovala napříč ekvivalenty všech neurčitých tvarů slovesných. Produktivní byla především u substantivních ekvivalentů, v nižší míře u participií a sloves. Kompozice je projevem polysyntetického typu, protože vlastnosti, které jsou v jiných typech vyjádřeny pomocí gramatických prostředků, vyjadřují v tomto typu pouze lexikální jednotky a jejich pořadí. Popela nazývá tento způsob „negramatickým“, neboť vztahy mezi jednotlivými lexémy nejsou explicitně vyjádřeny (Popela 2006:35).

U češtiny, která je silně flexivním jazykem, se potvrdila tendence vyjadřovat druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného v rámci větné struktury. Výjimku tvoří právě zmíněná příčestí trpná, příčestí přítomná činná a verbální substantiva. Jsou to právě ty neurčité tvary slovesné, které se bez problémů zapojují do stávajících paradigmat češtiny, zároveň ovšem přejímají

slovesné vlastnosti, jako je vid, fakultativně transformovaná slovesná valence, příp. vyjadřují reflexivní významy a genus verbi. Díky své flexivnosti explicitně vyjadřují syntaktické vztahy: participia kongruencí s řídícím jménem, verbální substantiva rekcí vyjádřenou pádovými koncovkami závislých tvarů (*psaní dopisu, psaní perem*), případně kongruencí (*Petrovo psaní, jeho psaní*). Čeština zde využívá možnosti vyjádřit sekundární predikaci pomocí prostředků, které nejsou v rozporu s morfologickými zákonitostmi flexivního typu. Naopak neflexivní tvary se jako sekundární predikáty v češtině používají pouze okrajově²⁴. Infinitivy se používají především jako součást složeného predikátu s modálními, fázovými, příp. auxiliárními slovesy. Čeština až na výjimky nevyužívá závislé infinitivní věty.

Ruština využívá ze sledovaných jazyků neurčité tvary slovesné v nejvyšší míře, tato tendence vyjádření druhého sdělení ve větě jinak než kongruujícím predikátem je v ruštině podpořena dalšími rysy: ruština má mnoho větných struktur s nekongruující predikací (Акимова 1998, Weiss 1993), využívá řadu konstrukcí na pomezí mezi větou a slovním spojením (přechodníkové, infinitivní konstrukce) a pro vyjádření subjektu nevyužívá jen nominativ. Nekongruující predikace se v ruštině využívá i pro vyjádření primární predikace²⁵. Neuzítí sponového slovesa ve větné konstrukci nomen + nomen je považováno za projev aglutinačního typu (Giger/Vykypěl 2001: 73), nulová forma *быть* není sice nulovou sponou (v jiném než přítomném čase se nevyskytuje), ovšem je příznaková oproti sponě vyjádřené. V ruštině najdeme také řadu konstrukcí, kde je možné určitý tvar slovesný vynechat (Weiss 1993). Zatímco např. v češtině vypovídá tvar slova o jeho příslušnosti k určitému paradigmatu a o jeho syntaktických vztazích v rámci věty, v ruštině je to často obráceně – zde se aktivizuje „опора на контекст для выявления

24 Okrajově se používají i PMČ, která sice jsou ohebná, ale byla do češtiny přejata z ruštiny a jsou do určité míry příznaková. (Изотов 1993: 84, Giger 2008)

25 Srov. věty s nulovým tvarem *быть* v přítomnu, ke kterým patří i řada konstrukcí s modálními predikativy a adjektivy (tyto čeština a především němčina řeší pomocí určitého tvaru modálního slovesa), patří sem i vyjádření posesivních konstrukcí *у+ род. + (есть)* i infinitivní věty.

грамматического значения словоформы“ (Акимова 1998: 87). V současné ruštině dochází k oslabení explicitně vyjádřených syntaktických vazeb (Акимова 1998: 89-93), Weiss v této souvislosti poukazuje na „implicitnost“ ruštiny (Weiss 1993: 79)²⁶. Na snižující se roli flexe v současné ruštině upozorňuje řada autorů (Князев, Акимова), není však zcela jasná interpretace tohoto trendu. Řada nesklonných tvarů oslabuje formální rozlišení příslušnosti ke slovnímu druhu (viz Князев 2007: 177). V ruštině se často nejedná o použití jiného prostředku pro vyjádření gramatického významu, ale o eliminaci flexivních prostředků, které nejsou nahrazeny. Akimova (Акимова 1998: 89-93) nazývá tento jev „syntaktickým analytismem“²⁷, Князев jej hodnotí jako „izolační“, jeho pojetí se ovšem liší od izolačního typu v rámci Pražské typologie. V definici převzaté od Jachontova chápe jako izolační jevy jako „отсутствие в языке служебных единиц, выражающих отношения между словами в предложении“ (Князев 2007: 172n.). Řada těchto rysů odpovídá ve Skaličkově pojetí aglutinačnímu typu: velký počet větných vzorců, nominální věty, nevyhraněnost verbálních a nominálních tvarů a přechodné struktury mezi větou a slovním spojením, větou hlavní a vedlejší. V aglutinačních jazycích se také často setkáváme s monoflexí, vyjádřením gramatické kategorie pouze u jednoho členu konstrukce. Stejně tak je pro aglutinační jazyky typická tendence k vytváření analogických uspořádání (viz Skalička 2004: 428). U příčestí se analogicky určitým tvarům slovesným rozvinula opozice aktivních a pasivních tvarů vyjádřená postfixem *-ся* (*Компания строит дом./Дом строится компанией.: строящийся дом/строющая компания*). Postfix *-ся* tak stejně jako u určitých tvarů slovesných vyjadřuje nejen reflexivitu, ale i pasivní významu (Исаченко 1960: 547. Oslabená diferenciací jména a adjektiva se projevuje častými substantivizacemi, které jsou v ruštině (stejně jako v maďarštině, viz Skalička 2004: 87) velmi rozšířené²⁸.

26 „... im Russischen werden uns signifikant häufiger grammatische bzw. lexikalische Informationen verschwiegen bzw. indirekt übermittelt als in anderen Sprachen.“ (Weiss 1993: 79)

27 Akimová chápe syntaktický analytismus jako oslabení syntaktických vazeb na různých úrovních syntaxe (Акимова 1998: 88).

28 Na vysoké zastoupení substantivizovaných adjektiv a příčestí upozorňuje i Князев (Князев 2007: 170).

Projevem izolačního typu je použití částice *bei* s infinitivní konstrukcí, stejně jako spojení se spojkami, které na rozdíl od němčiny nemají přechodný charakter.

Německý systém neurčitých tvarů slovesných má jinou strukturu než systém slovanských jazyků. Především systém participií zahrnuje pouze dva tvary, které vytvářejí nejen temporální opozice, ale také opozice aktivních a pasivních významů u tranzitivních sloves a mohou vystupovat jak v atributivní, tak adverbialní funkci. Na rozdíl od češtiny i ruštiny má atributivně užitá participium pevnou pozici před jménem, ke kterému se vztahuje (nikoli za ním).

Atributivní participium I v němčině nebývají vždy zahrnována mezi neurčité tvary slovesné, často se adjektivizují. Také se mezi jejich ekvivalenty se objevovala nejčastěji adjektiva. Přesto však v řadě případů vytvářejí sekundárně predikativní jádro, mají při sobě slovesné aktanty a mohou vyjadřovat i reflexivitu. V řadě případů je verbální aktant přímo inkorporován do tvaru příčestí (*grenzüberschreitend, lebensrettend, todbringend*). Participium I může také vyjadřovat modální významy ve spojení s *zu* (*ein nicht zu unterschätzender Vorteil*), stejný prostředek najdeme i u samostatných infinitivních vět (*Einen solchen Vorteil zu unterschätzen!*).

Pro němčinu je typické propojování prostředků různých typů. Popela upozorňuje na to, že pro němčinu je typická kombinace izolačních a flexivních rysů v oblasti konjugace i deklinace (Popela 1996: 81, 83). V oblasti neurčitých tvarů slovesných se neprojevuje flexivní typ (s výjimkou členu substantivizovaného infinitivu) a velkou měrou se využívají především prostředky izolačního typu: patří sem využití konektorů *um/ohne/anstatt/außer*, které uvozují závislé infinitivní věty a pojí se i se jmény, lehká transponovatelnost infinitivu do substantivizovaného infinitivu a pevná pozice participií a pevná pozice infinitivu především v rámci závislých infinitivních vět. Substantivizovaný infinitiv má výrazně verbální charakter, na rozdíl od

českých VS jsou jeho aktanty obligatorní, může být negován pomocí *nicht* stejně jako slovesa (*das Nichteinhalten*) a může také vyjadřovat reflexivitu. Mezi ekvivalenty měl ovšem substantivizovaný infinitiv nízké zastoupení, jeho možnosti využití jsou ve srovnání s českými VS omezenější a řadu funkcí českých VS přejímají v němčině DS na *-ung*.

Mezi aglutinační prostředky patří způsob tvoření participií a využití afixu *zu*, který signalizuje především syntakticky závislý infinitiv.

Významným prostředkem je i kompozice, která se u neurčitých tvarů slovesných využívá především u participií a substantivizovaných infinitivů a v menší míře i u infinitivů. Pro polysyntetický typ je charakteristická slabá diferenciaci mezi onomaziologickou a syntaktickou rovinou. Popela uvádí, že nejsilnější syntaktický charakter mají adjektivní a participiální kompozita se substantivem nebo slovesem jako prvním komponentem (*stoßgesichert, aufsehenerregend*) (Popela 1996: 86n.). Syntaktickým konstrukcím je přibližuje i lehkost tvoření – některé druhy kompozit s participií jsou v současné němčině velmi produktivní (*sach-, preis-, personen-, einzelfall-, daten-, sektor-, gesundheits-, umwelt-, standortbezogen* usw.). Slovesné aktanty jsou v řadě případů inkorporovány přímo do tvaru přičestí nebo substantivizovaného infinitivu, případně infinitivu (*grenzüberschreitend, lebensrettend; Atemholen, Grillenzirpen; maschineschreiben, punktschweißen*).

Ruština a čeština se shodují především v užívání prepozitivních přičestí. Výjimku představují PMČ: ruským PMČ odpovídal v češtině určitý tvar slovesný. Naopak česká PMČ byla často ekvivalentní s německými P II, zdá se, že se svou funkcí blíží spíše německému participiu než odpovídajícímu ruskému tvaru. Výrazná je shoda užití verbálních substantiv a ruských DS na *-hue*, která se shodně objevovala i mezi ekvivalenty přechodníků, infinitivů i německého substantivizovaného infinitivu. Zároveň v polovině případů odpovídala českým verbálním substantivům právě ruská DS na *-hue*.

Čeština a němčina využívají v řadě případů obdobné konstrukce. Kromě

již zmíněných PMČ a PII nejdeme vysokou míru ekvivalentnosti mezi českým PMČ(l) a německými P II od intranzitivních sloves. Stejně tak se němčina a čeština shodovaly v užití vedlejších vět v situacích, kdy ruština užívala přechodníkové konstrukce. Podobný překryv můžeme pozorovat i u českých přechodníků přítomných a německých konstrukcí s P I, ruské přechodníky byly ovšem mezi ekvivalenty českých přechodníků zastoupeny ještě ve větší míře. V oblasti infinitivů najdeme v obou jazycích řadu podobných konstrukcí: infinitiv se pojí se slovesy smyslového vnímání, užívá se v pasivních parafrázích se slovesy *dát/lassen*, tvoří tzv. absentiv i modální konstrukce se slovesem *haben/mít* (*Ich hahe viel zu lernen./Mám se toho hodně učit.*) a další.

Najdeme i shody mezi užitím německých a ruských infinitivních konstrukcí. Oba jazyky využívají na rozdíl od češtiny závislé infinitivní věty, infinitivy se pojí s okruhy sloves (např. *nehmen/взять*, *bitten/попросить*, *erlauben/позволить* atd.), které v češtině vyžadují vedlejší větu. Oba jazyky také využívají substitutivní konstrukce s infinitivem (*ohne zu Inf/ вместо того чтобы Inf*).

Práce tak ukazuje nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která měla v analýzách významnější zastoupení, a lze předpokládat, že odrážejí tendence současného psaného jazyka. Analýzy ekvivalentů ukazují celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Komplexní zaměření na všechny neurčité tvary slovesné a jejich ekvivalenty poskytuje ucelený pohled na možnosti vyjádření druhého sdělení v češtině, němčině i ruštině. Zároveň ukazuje shody a rozdíly subsystému neurčitých tvarů slovesných u dvou příbuzných jazyků a dvou jazyků v úzkém geografickém i historickém a kulturním kontaktu.

Literatura

- Alterberg, B. – Granger, S. (2002): Recent trends in cross-linguistic lexical studies, in: *Lexis in Contrast: Corpus-based Approaches*, B. Altenberg – S. Granger (eds.), John Benjamins, Amsterdam, s. 3–48
- ESČ (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*, Karlík – Nekula – Pleskalová (eds.), Nakladatelství lidové noviny, Praha
- Gast, V. – Levshina, N. (2014): Motivating w(h)-clefts in English and German: A hypothesis-driven parallel corpus study, in: *Frequency, Forms and Functions of Cleft Constructions in Romance and Germanic. Contrastive, Corpus-Based Studies*, de Cesare (ed.), de Gruyter Mouton, Berlin, s. 377–414, dostupné z WWW: http://www.personal.uni-jena.de/~mu65qev/papdf/gast_levshina_subm.pdf
- Giger, M. – Vykypěl, B. (2001): Die Typologie des Litauischen und des Lettischen (mit einem allgemeinen Ausblick zu den Perspektiven der Prager Typologie), in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A* 49, s. 45–86
- Giger, M. (2008): Partizipien als Exportschlager. Zum Einfluss des Russischen auf andere slavische Sprachen im 19. Jhdt., in: *Slavistische Linguistik 2006/2007*, Kosta, Weiss (eds.), s. 125-152
- Giger, M. (2010): Příčestí minulé činné na -(v)ší v dnešních českých publicistických textech, in: *Korpus - Gramatika – Axiologie 1*, Hradec Králové, Praha, s. 4-23
- Hackmack, S. (2000): Prädikation und sekundäre Prädikation, in: *Prädikation. Bremer Linguistik Workshop. Band 2*, Hackmack – Wagner (eds.), Bremen, s. 1–21
- Haspelmath, M. (1995): The converb as a cross-linguistically valid category, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 1-56
- Chlumská, L. (2015): *Překládová čeština a její charakteristiky*, dizertační práce FF UK, dostupné z WWW: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105496/>
- Johansson, S. (2007): *Seeing through Multilingual Corpora. On the use of corpora in contrastive studies*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia
- König, E. (1995): The meaning of converb constructions, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 57-96
- Martinková, M. (2014): K metodologii využití paralelních korpusů v kontrastivní lingvistice, in: *Naše řeč* 97, č. 4-5, s. 270-285
- Mathesius, V. (1975) : *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*, Academia, Praha
- Popela, J. (1985): K otázce kombinace typologických vlastností v jazycích, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury*, č. 26, s. 37–67
- Popela, J. (1996): Ein Beitrag zur allgemeinen Sprachtypologie und zur Typologie des Deutschen. in: *Germanistica Pragensia 13, Acta Universitatis*

Carolinae, Philologica 5, s. 75-91

Popela, J. (2006): *Skaličková jazyková typologie*, vyd. Vykypěl – Boček, FF MU, Brno

Skalička, V. (2004): *Souborné dílo I*, Karolinum, Praha

Skalička, V. (2006): *Souborné dílo III*, Karolinum, Praha

Weiss, D. (1993): Die Faszination der Leere. Die moderne russische Umgangssprache und ihre Liebe zur Null, in: *Zeitschrift für Slavische Philologie 53*, s. 48-82

Weiss, D. (1995): Russian converbs: A typological outline, in: *Converbs in Cross-linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 239-282

Акимова, Г. Н. (1998): Различные формы проявления аналитизма в современном русском грамматическом строе, in: *Русистика: Лингвистическая парадигма конца XX века*, СПб., с. 86-94

Изотов, А. И. (1993): *Чешские атрибутивные причастия на фоне русских*, Москва

Исаченко, А. В. (1960): *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким*, Часть вторая, Из. Словацкой академии наук, Братислава

Князев, Ю. П. (2007): *Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе*, Языки славянской культуры, Москва